

Wolnego Wyboru Instytutu Sztuki i Kultury Plastycznej UZ, BWA w Zielonej Górze, Muzeum Ziemi Lubuskiej (Galeria Nowy Wiek). W Festiwalu wzięło udział dwunastu artystów młodego pokolenia z kraju: Artur Łoboda (Bydgoszcz), Jakub Bitka (Zielona Góra), Patrycja Grimm (Zielona Góra), Marta Mielczarska (Zielona Góra), Paulina Komorowska-Birger (Zielona Góra), Marek Glinkowski (Poznań), Jacek Kołodziejcki (Ostrów Wlkp.), Alicja Lewicka (Zielona Góra), Adam Witkowski (Gdańsk), Przemysław Biryło (Szczecin), Angelika Fojtuch (Gdańsk), Katarzyna Salińska (Poznań). Gościem specjalnym Festiwalu była grupa „Wunderteam Omelja” (Wojciech Duda, Rafał Jakubowicz, Paweł Kaszczyński)

z Poznania. Artyści zaprezentowali akcje uliczne, performance, obiekty, instalacje interaktywne – wychodząc z założenia organizatorów imprezy o charakterze interdyscyplinarnym i skierowanej do szerszej grupy odbiorców w przestrzeni publicznej miasta. Obszerna dokumentacja z działań artystycznych w Zielonej Górze, zawierająca materiał zdjęciowy z tekstami autorskimi uczestników znajduje się na stronach: <http://free.art.pl/precedens.art>.

Helena Kardasz

* Fragment tekstu przygotowanego do druku katalogu z Festiwalu Sztuki Precedens_04

I N S T Y T U T

Wielokulturowość a edukacja

Uniwersytet Zielonogórski był organizatorem Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. „Problemy Edukacyjne w Społeczeństwie Wielokulturowym”. Sesja naukowa odbyła się w dniach 25-26 września, a honorowy patronat nad nią objęła Prezydent Miasta Zielonej Góry Bożena Ronowicz oraz JM Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. Michał Kisielewicz. Organizatorem konferencji był Zakład Dydaktyki Historii Instytutu Historii UZ.

Poszczególne referaty zostały przedstawione podczas prac trzech sekcji. Konferencję otworzyli prof. Czesław Osękowski (UZ) wykładem „Czy istnieje wielokulturowość na pograniczu polsko-niemieckim?”, prof. Adam Suchoński (Uniwersytet Opolski) „Nauczanie historii na terenach zróżnicowanych etnicznie”, prof. Eugeniusz Mironowicz (Uniwersytet w Białymstoku) „Szkolnictwo białoruskie w Polsce po II wojnie światowej oraz dr Bogumiła Burda (UZ) - „Kształtowanie świadomości historycznej na pograniczu zachodnim po 1945 roku”.

Prace uczestników toczyły się w trzech sekcjach. Prócz wspomnianych Uniwersytet Zielonogórski reprezentowali:

- prof. Andrzej Ksenicz „Możliwości wykorzystania elementów literatury łemkowskiej w polskiej szkole”,
- prof. Marian Eckert „Wychowanie w dialogu w społeczeństwie wielokulturowym”,
- prof. Tomasz Jaworski „Kształtowanie wyobraźni historycznej w społeczeństwie wielokulturowym”,
- dr hab. Bohdan Halczak „Stereotyp Łemka w świadomości studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego”,

Jubileusz

Archiwum Państwowego

14 października miała miejsce konferencja „Polsko-niemieckie dziedzictwo archiwalne źródłem do badań historycznych nad regionem lubuskim”. Konferencja została zorganizowana w ramach obchodów 50-lecia Archiwum Państwowego w Zielonej Górze. Organizatorem było APZG, Instytut Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Zielonej Górze.

Obrady otworzył dr Tadeusz Dzwonkowski, dyrektor Archiwum Państwowego w Zielonej Górze. Z prelek-

H I S T O R I I humanistyczny

- dr hab. Bernadetta Nitschke „Szkolnictwo dla mniejszości niemieckiej po II wojnie światowej w Polsce”,
- dr Robert Skobelski „Polskie szkolnictwo mniejszościowe w Czechosłowacji po 1956 r.”,
- dr Mieczysław Wojecki „Szkolnictwo uchodźców politycznych z Grecji w Polsce po roku 1950”,
- mgr Aleksandra Jawornicka „Porównanie tożsamości kulturowej młodzieży polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Polsce”,
- mgr Piotr Krycki „Polsko-niemieckie szkolnictwo mieszane”,
- mgr Ewa Kowalska „Dylematy edukacji międzykulturowej w świetle doświadczeń niemieckich”,
- mgr Dariusz Fabisz „Zagadnienia wielokulturowości na piśmiennych egzaminach dojrzałości z historii”,
- mgr Marcin Łukaszewski „Internet jako element społeczeństwa wielokulturowego”,
- mgr Ryszard Rauba „Róża Luksemburg - postać zagubiona w wielokulturowości”,
- mgr Przemysław Bartkowiak „Wielokulturowość ruchu skautowego w II Rzeczypospolitej”.

Organizatorzy konferencji starali się stworzyć okazję do zaprezentowania problematyki związanej z problemami edukacyjnymi szkolnictwa polskiego w przededniu przystąpienia do Unii Europejskiej. Celem konferencji była natomiast „próba poszukiwania inspiracji i odpowiedzi na określenie roli edukacji i zadań nauczyciela w społeczeństwie wielokulturowym”. Podczas jej trwania dokonano prezentacji rozwiązań metodologicznych oraz wyników badań empirycznych.

Jarosław Kuczer

cjami wystąpili:

- dr Andrzej Biernat „Problemy europejskiego dziedzictwa archiwalnego” (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie);
- prof. Czesław Osękowski „Główne wyznaczniki dziedzictwa polsko-niemieckiego na pograniczu lubuskim (Uniwersytet Zielonogórski);
- dr Klaus Neitmann „Archivbestaende zur Geschichte der suedoestlichen Gebiete der Provinz Brandenburg (18 Jhr. Bis 1945) in Brandenburgischen Landeshauptarchiv (Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam);
- dr Stefan Hartmann „Archivbestaende zur Geschichte

- der suedoestlichen Gebiete der Provinz Brandenburg in Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz Berlin);
- dr Roman Stelmach „Źródła do dziejów Środkowego Nadodrza w Archiwum Państwowym we Wrocławiu” (Archiwum Państwowe we Wrocławiu);
 - dr Krzysztof Strykowski „Materiały do dziejów dawnej zachodniej Wielkopolski w Archiwum Państwowym w Poznaniu (Archiwum Państwowe w Poznaniu);
 - dr Dariusz Rymar „Materiały archiwalne do historii północnej części województwa lubuskiego w zasobach

Archiwum Państwowego w Szczecinie (Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddz. w Gorzowie Wlkp.);

- dr Zbigniew Bujkiewicz „Wartość informacyjna i naukowa materiałów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze (Archiwum Państwowe w Zielonej Górze).

Po raz pierwszy w historii funkcjonowania archiwum dokonano wnikliwej analizy porównawczej zasobów archiwalnych poszczególnych instytucji pozostających do dyspozycji historyka badającego przeszłość Ziemi Lubuskiej.

Jarosław Kuczer

I N S T Y T U T F I L O L O G I I G E R M A Ń S K I E J

XV warsztaty przekładu prawniczego i specjalistycznego

Członek Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych TEPIŚ – **Liliana Sadowska** z Instytutu Filologii Germańskiej uczestniczyła po raz kolejny w warsztatach przekładu prawniczego i specjalistycznego zorganizowanych przez Towarzystwo TEPIŚ pod auspicjami Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego i Rady Tłumaczy Polskich, które odbyły się w dniach 27 i 28 września 2003 w salach Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Warsztaty poprzedziła sesja plenarna, którą otworzyła dr D. Kierzkowska, prezes PT TEPIŚ, witając liczną grupę uczestników – tłumaczy różnych języków z całej Polski.

Sesję plenarną rozpoczęła sędzia J. Marek przedstawiając i analizując problemy pojawiające się podczas rozprawy z udziałem tłumacza w sprawie karnej. W bardzo przejrzysty sposób zostały zaprezentowane oczekiwania sądu wobec osoby tłumacza, a także niebezpieczeństwa wynikające z niezajomości jego obowiązków.

Tematem finansowym zajął się w dalszej części sesji plenarnej mecenas M. Norwicz, który poruszył aktualne problemy opodatkowania przychodów tłumacza. Rozważania z tego zakresu nie stanowią bodźca „intelektualnego”, toteż nie będą tu bliżej omawiane.

Po przerwie na kawę rozpoczęła się niezwykle interesująca prezentacja Centrum Tłumaczeń dla Instytucji Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu. Jego przedstawiciele: D. Rummel oraz R. Kornblum (ta ostatnia to czynnie działający tłumacz) przedstawili sposób zlecania tłumaczeń fachowych dla potrzeb instytucji Unii Europejskiej. Ważnym elementem pracy tłumaczy, którzy podejmują się wykonania usług w tym zakresie, jest międzynarodowa baza terminologii, do której dostęp stanowi podstawę ich warsztatu. Centrum Tłumaczeń jest dobrze zorganizowaną instytucją, w której działa między innymi komórka weryfikacji tłumaczeń wykonywanych na zlecenie Centrum przez niezależnych tłumaczy zewnętrznych (*freelancers*). Temat podjęcia współpracy przez polskich tłumaczy z Centrum wywołał żywą dyskusję oraz liczne pytania pod adresem jego przedstawicieli, ponieważ w przededniu wejścia Polski do Unii Europejskiej działalność na podob-

nych zasadach stają się dla nich nową rzeczywistością. Bardzo interesującym aspektem tej części sesji plenarnej stał się fakt, iż przedstawiciele Centrum Tłumaczeń są osobami anglojęzycznymi, tak więc całość debaty była tłumaczona konsekwentnie na język polski przez tłumacza języka angielskiego B. Kociszewską. Nie było to łatwe zadanie, zważywszy na fakt, iż publiczność stanowiła około stuosobową rzeszę samych tłumaczy. Wszyscy przysłuchiwali się z ogromnym zainteresowaniem, sama technika tłumaczenia stała się również przedmiotem dyskusji podczas wieczornego „Hieronimkowego” koktajlu z okazji Międzynarodowego Dnia Tłumacza (św. Hieronim – patron tłumaczy).

Po przerwie obiadowej rozpoczęła się dyskusja panelowa dotycząca projektu ustawy o tłumaczach publicznych poprowadzona przez prezes dr D. Kierzkowską. Na wstępie poinformowała ona zebranych o spotkaniu przedstawicieli PT TEPIŚ z przedstawicielami Departamentu Legislacyjno-Prawnego Ministerstwa Sprawiedliwości w dniu 25 kwietnia 2003 dotyczącym projektu ustawy o tłumaczach publicznych. Spośród licznych postulatów przedłożonych projektodawcom przez tłumaczy, zaledwie kilka zostało uwzględnionych w przepisach rządowego projektu ustawy. Kilka z nich jest szczególnie ważnych dla zawodu tłumacza. Projekt przewiduje np. wprowadzenie państwowego egzaminu na tłumacza publicznego oraz obowiązek złożenia specjalistycznego egzaminu przez absolwentów wszystkich kierunków – w tym również filologicznego. Prezentowany w projekcie kształt zawodu tłumacza nie narzuca w żaden sposób modelu tłumacza uniwersalnego i nie uniemożliwia osobom go wykonującym specjalizowania się w różnych dziedzinach. Jednolity egzamin jest standardem dla poszczególnych zawodów zaufania publicznego. Taki egzamin zdają przecież zarówno sędziowie, adwokaci, doradcy podatkowi jak i przedstawiciele wielu innych zawodów. Problem specjalizacji jest wyborem każdej osoby, która zda taki egzamin, gwarantujący wysoki poziom świadczonych usług.

W godzinach popołudniowych rozpoczęły się warsztaty w poszczególnych sekcjach językowych, tj. w sekcji j. angielskiego, niemieckiego, francuskiego, rosyjskiego, włoskiego i hiszpańskiego.

I tak obrady w sekcji języka niemieckiego otworzył referat prof. J. Maliszewskiego z Politechniki Częstochowskiej, czynnie działającego tłumacza j. niemieckie-

go, pod tytułem: „Inwektywa ukryta – »Koł Trojański« w pracy tłumacza”. Jednym z elementów wpływających na jakość tłumaczenia jest między innymi prawidłowe rozpoznanie i odczytanie konkretnego idiolektu w tekście wyjściowym, tj. poznanie i zrozumienie zawartego w nim sensu przeznaczonego do tłumaczenia. Opis procesu odkodowania idiolektu został przedstawiony na przykładzie niektórych sformułowań zawartych w wybranych niemieckich pismach i dokumentach, jak np. świadectwach pracy.

Jak wynika z badań, nie zawsze możliwe jest zastosowanie schematów w celu zrozumienia tekstu, gdyż barometr językowy często zależy od osoby sporządzającej dokument. Rodzi to określone skutki. W Niemczech np. znana jest procedura tzw. *Berichtigungsanspruch* (roszczenia o zmianę świadectwa pracy, w przypadku wątpliwości pracobiorcy). Wiele takich sytuacji znalazło swój finał przed sądem, co natychmiast „zaowocowało” pewnym wybiegiem stosowanym przez urzędników/pracodawców, a mianowicie używanie tzw. *versteckte Invektive* (ukrytej inwektywy). I tak przytoczony przykład ze świadectwa pracy wystawionego pracobiorcy: „*Herr X hat sich bemüht, den Forderungen gerecht zu werden*” (Pan X starał się spełniać wymagania) można odczytać: *Eifer ja, aber kein Erfolg* (Zapał tak, ale bez rezultatu). Zaprezentowane liczne przykłady wywołały dyskusję o roli tłumacza i jego świadomości w konfrontacji z takimi zjawiskami.

Do rozpoznawalnych elementów ukrytych inwektyw w wymienionym typie dokumentów należy z całą pewnością przemilczanie oraz świadoma gradacja, stosowanie strony biernej oraz podwójnego zaprzeczenia, jak również stosowanie karykaturalnej przesady przechodzącej w jednoznaczny ironię. Świadome używanie inwektyw z jednej strony oraz ich rozpoznawanie z drugiej strony, a więc czytanie „między wierszami”, nie może ująć uwadze tłumacza, który będzie balansował na granicy nieprzekładalności, gdyż wierne tłumaczenie może stanowić element przekłamania. Prof. J. Maliszewski proponuje więc stosować w tłumaczeniu tekstu wzbudzającego nasze podejrzenie, zasadę: „*so frei wie nötig, so frei wie möglich*” (na tyle swobodnie, na ile konieczne, na tyle swobodnie, na ile możliwe).

Ostatnią dyskusję w sekcji j. niemieckiego w pierwszym dniu obrad wywołał mgr D. Majkowski tematem: „Kamienie milowe, czyli czy tłumacz jest doradcą w zakresie zarządzania i marketingu? O transferze terminologii fachowej i innych pojęć z dziedziny zarządzania firmą.”

Program drugiego dnia XV Warsztatów TEPIS przewidywał wyłącznie zajęcia w sekcjach językowych. Sekcja j. niemieckiego zmagala się na początek z „Terminami i frazeologizmami na granicy nieprzekładalności”. Na licznych przykładach zebranych przez G. Zajączkowską przed Warsztatami drogą elektroniczną od tłumaczy, dyskutowano o trudnościach przekładu wybranych terminów, a właściwie o problemach związanych ze znalezieniem ekwiwalentów w języku docelowym, ze szczególnym uwzględnieniem tłumaczenia z języka niemieckiego na j. polski. I tak niemieckie pojęcie *Altlasten* w budownictwie możemy przetłumaczyć jedynie opisowo: *hałdy odpadów produkcyjnych zagrażające*

środoowisku/stare nieużywane składy śmieci/pozostałości po fundamentach/ zanieczyszczenie terenu przeznaczonego pod budowę wynikające z poprzedniego użytkowania gruntu lub po prostu składy śmieci. Inny przykład na lapidarność, a jednocześnie duże możliwości konotacyjne w j. niemieckim ilustruje termin *Bezugsperson*, którego odpowiednika nie znajdziemy stosując pojedyncze hasło. Próby poszukiwania polskiego terminu w słownikach nie dają rezultatu, hasło to jest pomijane, choć każdy tłumacz oraz osoba posługująca się j. niemieckim dołącznie zna jego konotacje. Opisy typu: *osoba odniesienia, osoba, na której można polegać, autorytet*, nie zadawałają. Zaproponowany przez prof. T. Kotarbińskiego termin „*spolegliwy*” (od: *polegać na kimś*), nie znajduje aprobaty z powodu innego, utartego już znaczenia tego pojęcia w j. polskim.

W dalszej części Warsztatów został podjęty bardzo interesujący i ważki temat zaproponowany przez mgr J. Krzemińską, a mianowicie: „Problematyka spójności terminologicznej w tłumaczeniach dokumentów audytowych z j. polskiego na j. niemiecki”. Liczne przykłady unaocznily specyfikę spójności lub jej brak w przypadku wybranych terminów w powyższym zakresie, jak: *orientacja firmy na klienta = Kundenorientierung; firma jest zorientowana na klienta = kundenbezogen, kundenorientiert*. Inny przykład obrazuje niebezpieczeństwo prostego wydawałoby się przełożenia niektórych pojęć, jak np.: *księga jakości = Qualitätshandbuch* (a nie: *Qualitätsbuch**); *pełnomocnik ds. zarządzania jakością = der Beauftragte der Geschäftsleitung für das QM-System* (nie: *Bevollmächtigte**); *sterowanie projektowaniem = Designlenkung* (nie: *Steuerung der Projektierung**).

Inny, ważki problem warsztatu tłumacza stanowi tłumaczenie dokumentów księgowych. W dalszej części obrad zostały szczegółowo omówione akty prawne określające zasady rachunkowości zarówno w Polsce jak i w Niemczech. Następnie porównano terminologię z tego zakresu w j. polskim i niemieckim opierając się na przykładach zaczerpniętych z licznych słowników dwujęzycznych.

Ostatnim elementem pracy sekcji j. niemieckiego było omówienie wybranych terminów z aktów prawnych Unii Europejskiej. Do tej pory nie ukazał się na rynku żaden słownik umożliwiający sprawdzenie pojęć z zakresu istniejących już przecież i częściowo przetłumaczonych aktów UE. Jedynym źródłem dostępnym tłumaczom są glosariusze Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej – „Raport okresowy Komisji Europejskiej” i „Polityka Regionalna” w j. angielskim, francuskim, niemieckim i polskim. W glosariuszach znajdziemy stosowane już w praktyce terminy i skróty, które mogą czasem zaskakiwać „prostolinijnością” tłumaczenia, czasem jednak pewną odrębnością oddającą jednakże specyfikę danego języka. Długa lista przykładów tłumaczenia z języka polskiego na j. niemiecki pokazuje, iż nawet aktywnie pracujący tłumacze mieliby trudności ze znalezieniem trafnego terminu w języku niemieckim. I tak: *zalesienie terenów rolniczych* to według glosariuszy: *Aufforstung von bisher landwirtschaftlich genutzten Flächen*; *agroturystyka = Unterbringung auf Bauernhöfen/Ferien auf dem Bauernhof*, *pomoc w podejmowaniu działalności gospodarczej na własny rachunek = Existenzgründungshilfe*, *inku-*

bator przedsiębiorczości = *Gründerzentrum*, *heliport* = *Hub-schrauberlandeplatz*, *Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa* = *Agrarbesitzbehörde*, *Program Dostosowań Strukturalnych dla Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich/SAPARD* = *Strukturanpassung*. Podczas żywej dyskusji podjętej przez tłumaczy nie zabrakło słów krytycznych w stosunku do proponowanych w glosariuszach terminów.

Reasumując można stwierdzić z całą odpowiedzialno-

ścią, iż warszawskie XV Warsztaty Przekładu Prawniczego i Specjalistycznego okazały się po raz kolejny cennym forum wymiany doświadczeń tłumaczy i to zarówno pod względem merytorycznym jak i formalnym oraz przyczyniły się niewątpliwie do podjęcia kolejnego kroku w procesie doskonalenia warsztatów tłumacza.

Liliana Sadowska

I N S T Y T U T F I L O L O G I I P O L S K I E J

Co nowego w Instytucie Filologii Polskiej...

Zapowiadana przed kilkoma miesiącami publikacja uniwersytecka pt. *Trzydziestolecie polonistyki zielonogórskiej* pod redakcją **Jerzego Brzezińskiego** jest już wydana. Rekomendowana pozycja bibliograficzna to zbiór rozpraw i artykułów podejmujących wiele zagadnień, które nurtują aktualnie pracowników Instytutu Filologii Polskiej. Prezentowane badania naukowe dotyczą – najogólniej rzecz biorąc – większości podstawowych problemów filologicznych i polonistycznych, ujmowanych zarówno w aspekcie diachronicznym, jak i synchronicznym (por. J. Brzeziński, *Słowo wstępne*). Znajdziemy tutaj zagadnienia z zakresu literaturoznawstwa, językoznawstwa oraz dydaktyki.

Niewątpliwie większą część stanowią artykuły z dziedziny literatury, literaturoznawstwa są to m.in. teksty J. Domagalskiego (*Egzotyzm Heli Bertz. Kilka uwag na marginesie funkcjonowania postaci w „Pożegnaniu jesieni” Witkacego*), Cz. P. Dutki (*Filiacje literackie. Michała Grafowskiego recenzja „Poety i świata” (1839) w świetle poglądów koterii petersburskiej na romantyzm*), M. Januszewicz (*Miejsca „otwarcia” na świat czy „zamknięcia” przed światem? O roli okien i drzwi w dramacie Tadeusza Rittnera „W małym domku”*), L. Jazownika (*O niektórych źródłach skuteczności oddziaływania utworów literackich na odbiorców*), M. Jazownik (*Uwagi o wczesnej recepcji „Młodej Polski” Artura Górskiego*), S. Kufla (*„Powązki” Adama Jerzego Czartoryskiego, czyli prawdziwy koniec oświeceniowej utopii*), L. Libery (*Wokół genezy „Marii Stuart” Juliusza Słowackiego*), M. Mikołajczak (*Co skrywa bielmo? Zbigniewa Herberta wiersz o życiu i śmierci*), B. Pfeiffera (*Laska dębowa i berto*

chwały. O symbolicznej laski marszałkowskiej w staropolskim kazaniu pogrzebowym), F. Pilarczyka (*Elementarze w dobie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego*), A. Seul (*Spotkanie literatury i teologii w powieści Romana Brandstettera „Jezus z Nazarethu” – rozmowa Josefa z aniołem*), I. Sikory (*Liryka Heleny Raszki. Szkic*), R. Szybera (*Wojciech Dembołęcki i pochwalne lisowiana (rekonesans)*), A. Świrek (*Pokolenie „brulionu” a petycki lingwizm*), B. Trochy (*Degradacja mitu a konflikt hermeneutyk*), E. Tymoczko-Tichoniuk (*O tzw. sprawie Feldmana*). Jest również kilka artykułów z dziedziny szeroko pojętego językoznawstwa np. J. Jaworski (*Powtórzenie jako środek językowo-stylistyczny w tekstach propagandowych ostatniej dekady XVIII wieku*), M. Maczel (*„Dom kobiet” Zofii Nałkowskiej – analiza językowa dialogu*), K. Maćkowiak (*O renesansowym przełomie w myśleniu lingwistycznym*) oraz z dydaktyki – M. Sinica, D. Amborska-Głowacka (*Dydaktyczne spojrzenie na problem języka*).

Zebrane teksty – jak zauważa J. Brzeziński (red. naukowy tomu) – nie poddają się jednoznacznym ocenom. Niektóre artykuły przydadzą się bezpośrednio w procesie edukacji akademickiej, inne mają charakter bardziej teoretyczny. Część prac odznacza się dużą innowacyjnością i oryginalnością (stanowiąc przy tym zaledwie fragmenty większych rozpraw), natomiast w pozostałych zależało autorom na usystematowaniu wiadomości z określonego tematu. Czy i w jakim zakresie przedstawione wypowiedzi zasługują na uwagę oraz jak wygląda stopień opanowania przez piszących uniwersyteckiej dyscypliny intelektualnej, można się ostatecznie przekonać tylko przez lekturę.

Zatem zachęcam do lektury.

Zakład Języka Polskiego IFP

Wydawnictwo Naukowe Ossolineum oddało do rąk czytelników książkę pt. *Historyczna stylistyka polszczyzny artystycznej. Teoria. Praktyka. Konteksty*. Jej autorzy to pracownicy naukowi Zakładu Języka Polskiego IFP – prof. **Jerzy Brzeziński**, dr hab. **Krzysztof Maćkowiak** oraz dr **Cezary Piątkowski**.

Jest to cenna publikacja pomyślana jako zbiór artykułów dotyczących istotnych zagadnień stylistyki historycznej, których podłożem badań stał się język artystyczny.

Publikacja składa się z trzech części – dwie pierwsze mają charakter teoretyczny, trzecia – praktyczny. Część I (*Język i styl. Zagadnienia teoretyczno-metodologiczne*) zawiera przemyślenia dotyczące możliwości i trudności w zakresie: analizy tekstów artystycznych (wywód Je-

rzeżo Brzezińskiego i Cezarego Piątkowskiego), badania języka i stylu pisarza (wnioski Jerzego Brzezińskiego) oraz odszukiwania kontekstów pomocnych w identyfikowaniu i funkcjonalnym opisie zjawisk stylowych (uwagi Krzysztofa Maćkowiaka). Część II (*Środki stylowe*) poświęcona została wybranym, charakterystycznym dla literatury pięknej XVIII-XIX w. kategoriom leksykalnym: potocyzm (proponycja Jerzego Brzezińskiego i Krzysztofa Maćkowiaka), poetyzm (szkic Jerzego Brzezińskiego i Cezarego Piątkowskiego), archaizm (praca Krzysztofa Maćkowiaka). Część III (*Studia nad tekstem*) stanowi praktyczną egzemplifikację rozważań teoretycznych, przy czym praktykę rozpatruje się tu zarówno z perspektywy nadawcy-artysty (jako tekstową realizację programowych postulatów epoki), jak i odbiorcy-badacza tekstu. W części tej przedstawiono rozważania dotyczące kształtu językowo-stylistycznego

utworów takich, jak *Pani Podczaszyna* Michała Dymitra Krajeńskiego (studium Jerzego Brzezińskiego) oraz *Rusalki* Józefa Bohdana Zalewskiego (analiza Cezarego Piątkowskiego), poczynione zostały uwagi poświęcone tekstowej dystrybucji – uzależnionej od norm gatunkowych – leksyki potocznej w oświeceniowej dydaktyce wierszowanej (rezultat badań Krzysztofa Maćkowiaka) [por. *Wstęp*].

Prezentowana książka stanowi zaledwie pokłosie rozważań jej autorów, zawartych w artykułach i rozprawach wcześniej publikowanych, rozsianych w różnych wydawnictwach. Założeniem jej jest włączenie się w nurt prowadzonych ze stanowiska lingwistycznego dyskusji na temat stylistyki i jej statusu w zakresie, należy dodać zawężonym – tzn. ograniczonym do stylistyki polszczyzny artystycznej (swoje wywody autorzy oparli na teore-

tycznej refleksji językowostylistycznej i spuściznie literackiej polskiego oświecenia i wczesnego romantyzmu) [por. *Wstęp*].

Podjęta tematyka – zarówno ze względów teoretycznych, jak i materiałowych – jest szczególnie bliska autorom publikacji. Zielonogórskie środowisko językoznawcze od lat prowadzi badania nad językiem i stylem literatury polskiego oświecenia i wczesnego romantyzmu [por. *Wstęp*].

Rekomendowana publikacja jest niewątpliwie skierowana do szerokiego grona odbiorców. Zachęcamy do lektury niniejszej publikacji bowiem każdy czytelnik znajdzie w niej interesujące dla siebie zagadnienia (nie tylko językoznawcze).

Joanna Frejman

Z A K Ł A D T E O R I I L I T E R A T U R Y

Nie tak dawno zapowiadałam, na łamach miesięcznika, wydanie książki **Grzegorza Kubskiego** (pracownika naukowego Zakładu Teorii Literatury IFP) pt. *Egzegeza retoryki i wyobrażenia*. Publikacja już ukazała się i jest dostępna dla szerokiej rzeszy czytelników. Dysertacja habilitacyjna G. Kubskiego skupia się wokół problematyki badań egzegetycznych tekstów (m.in. egzegeza biblijna jako sfera teologicznych i humanistycznych

kompetencji). Autor przedstawia wiele ciekawych tez i spostrzeżeń, które niewątpliwie zachęcają do przemyśleń i refleksji. Jestem przeświadczona, że nie będzie ona stratą czasu, lecz wzbogaci wiedzę czytelnika a może stanie się swoistą inspiracją... O książce Grzegorza Kubskiego pisze na str. 42 Czesław P. Dutka.

Joanna Frejman

Z A K Ł A D H I S T O R I I L I T E R A T U R Y

„**Od modernizmu do lingwizmu. O przemianach w twórczości Jana Brzechwy**” to wydana niedawno rozprawa habilitacyjna **Anny Szóstak** (pracownika Zakładu Historii Literatury IFP). Ma ona charakter monografii omawiającej i charakteryzującej całość spuścizny literackiej znanego pisarza. Brzechwa, nieodmiennie kojarzony ze znakomitą literaturą dla młodego czytelnika, zupełnie – i niesłusznie – zapomniany został jako liryk, autor utworów satyrycznych i kabaretowych, a także jako prozaik i tłumacz klasyki literatury rosyjskiej.

Celem pracy było prześledzenie drogi twórczej Jana Brzechwy, który wychodząc od fascynacji młodopolskich w pierwszych tomach liryków, dojrzał i zmienił się, eksperymentując z rozmaitymi prądami i kierunkami literackimi, by ostatecznie wypracować własną formułę pisarstwa, zaznaczającą swą odrębność zarówno w sposobie ujęcia podejmowanej problematyki, jak i nowatorstwie w sferze poetyki i języka.

Adam Jerzy Czartoryski, *Poematy i wiersze*, oprac. S. Kufel, Zielona Góra 2003

Edycja tekstów poetyckich Adama Jerzego Czartoryskiego to pierwsze takie przedsięwzięcie w historii literatury polskiej. Wprawdzie wcześniej ogłaszano pojedyncze utwory księcia, ale opracowane przez Sławomira Kufła wydanie przynosi kilkadziesiąt tekstów – cały znany dziś dorobek Czartoryskiego. Okazuje się zatem, że ten niedoceniany i lekceważony dotąd autor to jeden z najwybitniejszych poetów późnego oświecenia, dysponujący bardzo dobrym warsztatem poetyckim oraz poruszający niezwykle ważne tematy. Niewątpliwie najistotniejsze są poematy o klęsce („Bard Polski”)

i o perspektywach narodowego postępowania w sytuacji niewoli („Powrót”, „Powązki”, Sybilla Puławska”), ale miłośnicy literatury powinni się także pochylić nad znakomitą balladą „Bekiesz” czy utworami lirycznymi księcia. Jak się więc wydaje, starannie opracowana przez wydawnictwo UZ edycja powinna nie tylko na stałe zagościć w lekturach wykształconych Polaków, ale i być często cytowana, gdyż myśli zawarte w dziele Czartoryskiego z pewnością są tego warte.

Sławomir Kufel, *Twórczość poetycka Adama Jerzego Czartoryskiego*, Zielona Góra 2003

Monografia twórczości poetyckiej Adama Jerzego księcia Czartoryskiego to pierwsza taka próba w historii literatury polskiej. Z tego względu bardziej porządkuje wiedzę o utworach Czartoryskiego niż je interpretuje, każdy tekst opatrując jednak uwagami wyznaczającymi możliwe konteksty badawcze. To oczywiste ograniczenie pracy jest wszakże zaletą, gdyż pozwala kolejnym (miejmy nadzieję) badaczom spuścizny poety na stosowanie różnorodnych metod interpretacyjnych, lecz nie pozwala na zupełną dowolność. A takie pokusy mogą się pojawiać, gdyż myśl Czartoryskiego jest bardzo bogata i wszechstronna, na dodatek ściśle związana z osobowością twórcy i wpływem środowiska puławskiego. Praca Sławomira Kufła jest więc solidną robotą filologiczną, nie mającą wprawdzie pretensji do kompletności, ale, wraz z edycją poezji księcia Adama Jerzego, wprowadzającą wspomnianego autora na karty podręczników, antologii i opracowań dotyczących literatury polskiej.

Joanna Frejman

INSTYTUT FILOLOGII WSCHODNIOŚLOWIAŃSKIEJ

O twórczości Nika Pierumowa

Pojawienie się w roku 1999 powieści Nika Pierumowa *Разрешённое волшебство* spotkało się z dużym zainteresowaniem ze strony czytelników. W 2003 roku została wydana książka pt. *Враг неведом*, zamykająca dwutomowy cykl powieściowy, określane przez autora mianem *Техномагия*.

Ze względu na specyfikę recenzowanych utworów warto dokładniej przyjrzeć się ich treści. Pierwsza z powieści już w samym tytule zawiera jednoznaczny wskazówkę, z jakim nurtem należy ją łączyć. Jednak Pierumow, uchodzący w Rosji za mistrza fantasy, tym razem prezentuje świat nieco odmienny od typowych realiów „magii i miecza”, do których przyzwyczyli nas dzieła J.R.R. Tolkiena, czy Andrzeja Sapkowskiego.

Akcja obu powieści rozgrywa się w nieokreślonej przyszłości. Mimo pozorów istnienia świata magii, nie mamy tu jednak do czynienia z „rzeczywistością baśniową”, co jest poważnym odstępstwem od kanonu fantasy. Społeczeństwo, w którym umiejętność wykorzystywania magicznej siły rekompensuje niski poziom rozwoju techniki, znajduje się pod ścisłą kontrolą tajemniczych krzewicieli nowej religii - Mentorów. Kierują oni nie tylko poczynaniami mieszkańców planety, ale nadzorują też moc, która pozwala najbardziej utalentowanym uczniom czynić cuda. Jedynym ich celem jest przygotowanie wyznawców do walki z siłami Zła w imię Wielkiego Ducha. Każda z kluczowych postaci powieści stara się, czasami wbrew samemu sobie, dowiedzieć prawdy o własnym przeznaczeniu i o zasadach, jakimi rządzi się ich świat. W wyniku stopniowego zgłębiania tajemnic „planety bajek” ich dotychczasowe poglądy ulegają przemianom, zaczynają odkrywać wielkie oszustwo, kłamstwo rządzące dotąd życiem młodej społeczności. Ich ojczyzna jest w rzeczywistości poligonem, na którym rządzą nimi cywilizacja techniczna czyni przygotowania do decydującej bitwy w międzyplanetarnej wojnie.

Powieściopisarz dość wnikliwie przedstawił życie obdarzonych nadnaturalnymi możliwościami młodych ludzi, przy czym słowo „obdarzonych” nabiera w tym kontekście niecodziennego, dosłownego znaczenia. Prezentuje wyjątkowe społeczeństwo, pozostawione poza nawiasem galaktycznej cywilizacji, nieświadomie realizujące narzucone z góry cele. Nieodparcie nasuwa się skojarzenie z koncepcją „nowego człowieka”, radziecką fantastyką, prezentującą nowy model społeczeństwa, zwłaszcza z tym nurtem, który ostrzega przed zniewoleniem umysłów i totalitarną, kontrolującą każdy aspekt życia władzą (np. *Мы* Jewgienija Zamiatina, czy powieści braci Strugackich). Jednak w literaturze współczesnej marksistowsko-leninowska wizja przyszłości musiała ustąpić miejsca nie mniej groźnej, w ocenie pisarza, kapitalistycznej globalizacji. Choć wywodzą się z tak odmiennych ideologii, oba sposoby „uszcześliwienia” ludzkości mogą prowadzić do katastrofy.

Autor często wnikliwie sięga w głąb doświadczeń i przeżyć znajdujących się w ekstremalnych sytuacjach bohaterów, analizuje ich stan psychiczny i dylematy moralne. Wizja świata przyszłości nie może napawać optymizmem. Strach, bezustannie towarzyszący przedsta-

wicielom „cywilizowanego świata”, okrucieństwo wyniszczającej wojny, socjotechniczne manipulacje w skali całej planety - to składniki autorskiej wizji schyłku cywilizacji. Najważniejszą przyczyną takiego stanu rzeczy jest kryzys moralności, upadek wszelkich autorytetów, prawie całkowity zanik wiary w Boga. Nawet „ostatni sprawiedliwy”, czyli Główny Koordynator projektu „Wiara” próbuje doprowadzić do moralnego odrodzenia społeczeństwa za cenę oszukiwania, wykorzystywania a nawet zabijania tych, którzy mają stać się rdzeniem nowej ludzkości.

Recenzowane powieści można uznać za interesującą próbę pokazania rozterek ideowych młodej generacji i swoistego konfliktu pokoleń, charakterystycznego nie tylko dla naszej epoki. Pod płaszczykiem przygodowej fantastyki pisarz dokonuje oceny rozszerzającej się obecnie mody na pogrążanie się w wirtualnej rzeczywistości i zrywania więzów emocjonalnych w rodzinie.

Świat powieści jest bardzo bogaty. Widać w nim odniesienia do najnowszych teorii rozwoju nauki i techniki, i koncepcji znanych z literatury fantastyczno-naukowej, jak np. przeprowadzenie „skoku” podprzestrzennego, zastosowanie antygravitacji, itp. Najbardziej charakterystyczne atrybuty świata magii (czarodzieje, niezwykle przedmioty, elfy, itd.) okazują się być wytworami wysoko rozwiniętej cywilizacji technicznej. Mamy tu do czynienia ze swoistym połączeniem dwóch nurtów fantastyki, a właściwie ze stopniowym przechodzeniem od stylistyki fantasy do science-fiction. Autor podkreśla tę tendencję poprzez rezygnację z wykorzystania fundamentalnej w „literaturze baśniowej” zasady „światów równoległych”. Wyraźnie zaznacza jednak związek cyklu *Техномагия* z nurtem fantasy poprzez podkreślenie magicznych (nadprzyrodzonych) właściwości wielu bohaterów, wykazanie wyższości magii nad „klasyczną” techniką.

Pierumow dokonuje rzeczy niezwyklej, jak na pisarza kojarzonego przede wszystkim z fantasy: odziera magię z jej mistycznej tajemniczości, próbuje opisać mechanizm powstawania i funkcjonowania „dynamicznej struktury”, jak nazywają ją uczeni, przy pomocy języka nauki.

Język powieści jest bardzo ekspresyjny. Umotywowana strukturą kontekstową utworu stylizacja (wykorzystanie archaizmów i cerkiewizmów oraz zmiana szyku zdań do ukształtowania podniosłego stylu wypowiedzi kapłanów nowej religii), krótkie, lecz liczne dialogi i inne zabiegi stylizacyjne powodują, że utwory posiadają swój własny klimat pozostając jednocześnie pełnymi akcją powieściami przygodowymi.

Cykl *Техномагия* to przede wszystkim opowieść o miłości, przyjaźni, ogromnej determinacji i nierównej walce a także nienawiści i bezdusznym dążeniu do celu, o wojnie, gdzie ofiary są zawsze po obu stronach. Działania głównych bohaterów są swego rodzaju manifestem wolności, który mimo przerażającej wizji świata przyszłości pozwala zachować nadzieję i wiarę w duchowe odrodzenie ludzkości.

Cykl *Техномагия*:

Н. Перумов: *Разрешённое волшебство*. Москва: Издательство ЭКСМО-Пресс 1999, 464 s.

Н. Перумов: *Враг неведом*. Москва: Издательство ЭКСМО 2003, 464 s.

Maciej Szelewski